

## **Betreft: toelichting Werkboek Ontwerplaboratorium Rijntakken 2017**

**Januari 2018**

In juli 2017 heeft Atelier X<sup>1</sup> samen met het Deltaprogramma Rijntakken, Gelderland en Overijssel en met betrokkenheid van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het meerjarig Ontwerplaboratorium Rijntakken geïnitieerd. In een reeks ateliers voor Waal en IJssel is met een groeiende groep deskundigen actief met ontwerpend onderzoek en verbeelding geschetst aan toekomstbeelden voor 2100. Onderzocht is hoe de waterveiligheidsmaatregelen langs Rijntakken zich verhouden tot de bredere ruimtelijke ontwikkelingen in het rivierengebied op langere termijn. De opbrengst van deze ateliers is samengebracht in bijgevoegd Werkboek<sup>2</sup>.

Bij de toekomstige ontwikkeling van het rivierengebied zijn belangrijke keuzen te maken: Hoe kunnen we een goede verbinding maken tussen waterveiligheidsmaatregelen en de bredere ruimtelijke ontwikkeling, andere opgaven, nationale schaal, langere termijn? Hoe is de balans tussen waterstaatkundige, economische en bijvoorbeeld ecologische ontwikkeling? En welke kansen voor gebiedsontwikkeling liggen besloten in de wateropgave voor Waal, Rijn, IJssel en Maas? In het werkboek wordt een aanzet gegeven voor die verbinding tussen opgaven, schalen en termijnen.

De in het Werkboek opgenomen ruimtelijke strategieën en beelden geven inzicht in mogelijke oplossingen voor en agenderen optionele ruimtelijke onderzoeksvragen rond integrale (gebieds)ontwikkeling op het raakvlak van water, ruimte en omgeving. Daarmee zijn de beelden indicatief en uiteraard geen blauwdruk voor de toekomst.

Het ontwerplaboratorium wil met een wenkend perspectief voor de verre toekomst het rivierenlandschap stevig op de kaart zetten. Het draagt bij aan het ontwikkelen van een krachtig samenspel tussen dijkversterking en rivierverruiming binnen het Deltaprogramma. Het geeft daarnaast input aan de omgevingsvisies zoals die de komende periode op de verschillende schaalniveaus worden ontwikkeld. De komende maanden zal het meerjarig werkprogramma voor het Ontwerplaboratorium Rivieren verder worden ingevuld voor de periode 2018 - 2020.

Wij wensen u veel plezier en inspiratie bij het doornemen van het Werkboek!

Michiel van Dongen (Atelier X, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)

Marjon Jansen/Bert Voortman (Deltaprogramma Rijn)

Jan Roozenbeek (Provincie Overijssel)

Sonja Seuren (Provincie Gelderland)

---

<sup>1</sup> Atelier X draagt met een ontwerpende aanpak bij aan urgente maatschappelijke vraagstukken en is in het kader van de Kabinetsformatie overgegaan van het ministerie van IenM naar het ministerie van BZK

<sup>2</sup> Het Werkboek 2017 betreft een intern, ambtelijk werkdocument. Bij eventuele vragen kunt u contact opnemen via [PostbusAtelierX-klimaat&water@minienm.nl](mailto:PostbusAtelierX-klimaat&water@minienm.nl)

Het Werkboek is ook digitaal beschikbaar via <https://www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma/gebieden-en-generieke-themas/rivier-rijn>

## Toelichting<sup>3</sup>

Leven met water is een blijvende zoektocht, ook in Nederland. Wij kunnen weliswaar bouwen op een lange traditie, maar dat betekent niet dat we blijven doen wat we altijd al deden. De samenleving, de economie en het klimaat veranderen. Dat stelt ons voortdurend voor nieuwe opgaven.

Het Deltaprogramma heeft een nieuwe aanpak van waterveiligheid en zoetwatervoorziening in onze delta opgeleverd. Bijna alle benodigde ingrepen hebben ruimtelijke gevolgen. Het Deltaprogramma gaat daarmee in belangrijke mate de inrichting van Nederland bepalen. Gelukkig is Nederland niet alleen groot in waterbeheer, maar ook in ruimtelijke planning en ontwerp.

### *Water en Ruimte*

In lijn met de evaluatie van de Deltawet kunnen de wateropgaven nog sterker met andere ruimtelijke opgaven worden verbonden. De in het Deltaprogramma beschreven aanpak voor waterveiligheid, zoetwatervoorziening en een klimaatbestendige inrichting van Nederland moet worden gecombineerd met andere ruimtelijke ambities. Op dit moment wordt de Lange termijn ambitie Rivieren (LTAR) uitgewerkt met als doel tot afspraken te komen over een gedragen, haalbaar en betaalbaar adaptief maatregelenpakket voor de hoogwaterveiligheid langs de rivieren. Er liggen veel kansen om maatregelen voor rivierverruiming en dijkversterking te combineren tot een integrale gebiedsontwikkeling. Juist deze kansen moeten we benutten, bijvoorbeeld door optimaal gebruik te maken van mogelijkheden die de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp biedt en te zorgen voor een goede afstemming met de Nationale en Provinciale Omgevingsvisies.

### *Ontwerplaboratorium*

Ontwerp kan bijdragen aan het verbinden van water en ruimte en kansen benoemen op het raakvlak van klimaat met energie, circulaire economie, natuur, verstedelijking en bereikbaarheid. In juli 2017 heeft Atelier X<sup>4</sup> samen met het Deltaprogramma Rijntakken, Gelderland en Overijssel en met betrokkenheid van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het meerjarig Ontwerplaboratorium Rijntakken geïnitieerd. Bureau Bosch Slabbers is ingehuurd om de startupfase te ondersteunen. In een reeks ateliers voor Waal en IJssel is met een groeiende groep deskundigen actief met ontwerpend onderzoek en verbeelding geschetst aan toekomstbeelden voor 2100. De opbrengst van deze ateliers is samengebracht in dit Werkboek Ontwerplaboratorium Rijntakken 2017.

### *Ontdekkingen*

Voor de IJssel is in de ateliers gewerkt met het drieluik 'dromen, durven, doen'. De dromen zijn opgetekend in een aantal scenario's voor 2100. Het combineren van de kracht van de IJssel en de samenhang met de omgeving vergt ambitie en daadkracht, durf. Juist de IJsselvallei biedt kansen om de huidige hoge landschappelijke kwaliteit te verbinden met een aantal nieuwe ontwikkelingen en de waterveiligheidsopgaven, doen. De maatregelen die in de Lange Termijn Ambitie Rijntakken (LTAR) worden bekeken kunnen als katalysator voor deze gebiedsontwikkeling fungeren.

---

<sup>3</sup> Gebaseerd op het in het Werkboek 2017 ogenomen voorwoord

<sup>4</sup> Atelier X draagt met een ontwerpende aanpak bij aan urgente maatschappelijke vraagstukken en is in het kader van de Kabinetsformatie overgegaan van het ministerie van IenM naar het ministerie van BZK

Ook bij de Waal is sprake van een rijke oogst. In een vijftal ateliers is het DNA van de Waal benoemd: grootschalig, dynamisch en bedrijvig. Op basis van deze hoofdkenmerken zijn twee scenario's verder uitgewerkt: de natuurlijke Waal en de economische Waal. De ecologische stapstenen en stedelijke hotspots die hieruit naar voren kwamen zijn vervolgens samengevoegd in een toekomtschets 2100. In dit krachtige blauw/groen/rode concept is op veel plekken sprake van ontwikkelpotentieel, juist door de kansen voor verbinding van ruimte en water. De maatregelen die in de LTAR worden bekeken kunnen mogelijk ook als een belangrijke motor voor verdere gebiedsontwikkeling van de Waal gaan fungeren.

### *Verbinding*

Naast deze inhoudelijke ontdekkingen zijn met het Ontwerplaboratorium ook belangrijke procesbijdragen geleverd: schalen, kansen en mensen zijn met de ateliers stevig met elkaar verbonden. De aanpak en eerste resultaten zijn ook besproken met bestuurders. De werkwijze (ontwerpaanpak, laboratorium) en het product (verhaal rivieren, toekomtschets) zijn daarbij positief ontvangen en worden gezien als belangrijke kwalitatieve, verhalende en verbeeldende aanvulling op het overwegend kwantitatieve afwegingskader. De resultaten zijn als bouwsteen ingebracht bij het Deltaprogramma Rijn: voor de lange termijn ambitie en het bijbehorend afwegingskader is zo mede inhoud gegeven aan het criterium ruimtelijke kwaliteit en het begrip ontwikkelpotentieel.

### *Rivieren*

Ook in 2018 zal Atelier X de ontwerpaanpak middels het Ontwerplaboratorium met mensen en middelen ondersteunen. Dit najaar is het Deltaprogramma Maas samen met de provincies Brabant en Limburg en in samenwerking met Atelier X gestart met ateliers. Daarmee kan het werkterrein van het Ontwerplaboratorium zich verbreden tot het samenhangend systeem van rivieren in Nederland. Waterveiligheid, de kwaliteit van ruimte en de gebiedsgerichte ontwikkeling van de omgeving zullen met behulp van ontwerp worden onderzocht op samenhang en synergie. Deze uitwerking positioneert de Nederlandse rivieren als belangrijke dragers van identiteit en ontwikkelkracht. Dit zal worden ingebracht bij de lange termijn ambitie voor de rivieren, de verkenning Grote Wateren en de uitwerking van de (nationale) omgevingsvisies.

### *Doorkijk*

De komende maanden zal het meerjarig werkprogramma voor het Ontwerplaboratorium Rivieren verder worden ingevuld voor de periode 2018 - 2020. We hopen de samenwerking met bureaus verder te verbreden tot een consortium. Er zal worden gewerkt aan verdere uitwerking van de toekomtschetsen voor Waal, IJssel en Maas, en aan meer specifieke gebiedsuitwerkingen. Ontwerpend onderzoek wordt ingezet rond maatschappelijke en waterstaatkundige onderwerpen en we zullen met raad en daad bijdragen aan het verbeelden van het verhaal van de rivieren.